

262SETEMBRE
2014

LES CLAUS DEL REFERÈNDUM ESCOCÈS

Marc Gafarot, investigador CIDOB

Després de tres-cents anys d'uni3n pol3tica, el Regne Unit s'enfronta a la possibilitat que una de les seves parts fundacionals i m3s emblem3tiques, Esc3cia, pugui decidir democr3ticament si vol seguir el seu cam3 en solitari com a estat independent. El debat ha agafat una dimensi3 inesperada els 3ltims anys, no pas per l'escl3ta cultural entre escocesos i anglesos, sin3 pel fet que Esc3cia, com a comunitat pol3tica, viu un per3ode d'important creixement; mentre que l'unionisme pol3tic ha perdut atractiu entre els escocesos. El partit conservador perd suports arreu del Regne Unit i l'augment de forces euro-esc3ptiques com el UKIP est3 sacsejant el sistema de partits. A les darreres eleccions europees els tories es van veure superats pels euroesc3ptics de Nigel Farage a Anglaterra, mentre que a Gal·les i Esc3cia els guanyadors van ser els laboristes i els nacionalistes escocesos respectivament.

Si b3 aquesta constataci3 no implica que Esc3cia necess3riament hagi de votar a favor de l'opci3 independentista en el refer3ndum del proper 18 de setembre, s3 que obre la porta a qu3, fins i tot en el cas d'un vot negatiu, el Regne Unit s'enca-mini cap a un profund replantejament de les relacions entre les diferents parts integrants que constitueixen el seu territori. Els tres principals partits unionistes, Conservadors, Laboristes i Liberals, -el UKIP s'ha quedat al marge de les declaracions conjuntes que han fet els l3ders d'aquestes tres formacions- ja s'han comprom3s a oferir un important increment competencial de l'autonomia escocesa respecte a la tradicional hegemonia de Westminster (la via coneguda com a Devo-Max -autogovern de llarg abast-). Recordem que era el primer ministre escoc3s, Alex Salmond, i no pas el brit3nic David Cameron, qui volia una tercera resposta en el refer3ndum que obria una tercera via entre l'status quo i la independ3ncia. Salmond era del parer -i qui sap si encara ho 3s-, que una estrat3gia gradualista duria als escocesos, m3s d'hora que tard, vers un nou refer3ndum amb m3s possibilitats de vict3ria. Per3, finalment, el 18 de setembre, Esc3cia votar3 en un refer3ndum a S3 o No. Aquestes s3n les claus d'una votaci3 que pot canviar el curs de la hist3ria.

- Per què ha anat augmentant el sentiment independentista a Escòcia?

Primer de tot, hi ha motius històrics. Escòcia i Anglaterra acorden unir ambdues corones a principis del segle XVIII des d'una sobirania original de cadascun dels dos territoris que ja feia un segle que compartien el mateix monarca. D'altra banda, Escòcia va viure com una part activa del Regne Unit el període de consolidació de l'imperi britànic on un bon nombre d'escocesos hi van tenir un rol destacat. Però, ja a principis del segle XX trobem els primers indicis de desencant per part d'un sector de la societat escocesa que considera que des de Londres no s'atenen els seus interessos de país i que se'n prioritzen d'altres –els anglesos-. Durant el període de les dues guerres mundials Escòcia viu una situació molt diferent a la d'Irlanda i no es mostra especialment conflictiva, amb alguna comptada excepció. A partir de finals dels anys seixanta i inicis dels setanta, però, les coses comencen a canviar ràpidament i creix el sentiment autonomista entre els escocesos. L'arribada al poder de la conservadora Margaret Thatcher aprofundeix aquest anhel i provoca un canvi de percepció important en una Escòcia majoritàriament laborista (primer entre els votants i les bases del partit i, després, entre unes elits fins llavors enormement refractàries a qualsevol mena de "devolution"). Els laboristes es comprometen a endegar una certa autonomia en el moment que retornin al poder. Però la desil·lusió de l'electorat escocès amb els governs labour de Tony Blair i Gordon Brown (ambdós nascuts a Escòcia), i l'ascens novament dels conservadors -ara amb David Cameron- van aplanar el camí de l'Scottish National Party.

També hi ha motivacions socials. A Escòcia, com a d'altres nacions europees, el sentiment nacional o patriòtic sempre ha estat molt present entre la ciutadania amb independència de la ideologia política de cadascú. Escòcia i Anglaterra comparteixen molts elements en comú, però hi ha hagut desacords importants per polítiques decidides a Westminster que van aixecar una forta oposició entre els escocesos, des de la guerra d'Iraq fins a la revisió de l'estat del benestar que s'ha dut a terme durant els últims anys de crisi econòmica, primer pels laboristes i ara amb un govern conservador. Per a molts escocesos (i anglesos del nord) la societat britànica és avui molt més desigual i això té conseqüències ètiques que acaben derivant en percepcions i posicionaments polítics. De fet, l'Scottish National Party es presenta com el defensor d'uns valors de consens sobre l'estat del benestar, avui trencat pels diferents governs britànics, i molt especialment pel Thatcherisme. Aquesta creixent divisòria ideològica ha dut a molts escocesos a perdre interès per les polítiques de Westminster i fer confiança a aquelles que arriben des d'Edimburg.

- Què ha fet possible que es celebri aquest referèndum?

L'any 2011 l'Scottish National Party va guanyar clarament les eleccions escoceses amb un programa on hi figurava el compromís que, en cas de ser la força majoritària, convocaria un referèndum d'autodeterminació. En obtenir una inesperada majoria absoluta, els nacionalistes escocesos van forçar Londres a arribar a un acord per a la convocatòria d'un referèndum pactat. David Cameron no va voler negar als escocesos la possibilitat de decidir el seu futur i Alex Salmond no podia, ni desitjava, fer quelcom que contravingués la legalitat. El referèndum va ser consensuat per les dues parts i autoritzat per Londres.

En un principi, Salmond i el seu equip buscaven una consulta amb tres possibles respostes però la negativa de Cameron, que -com la resta de forces britàniques- pressuposava que el Sí no tenia cap opció, va forçar una pregunta amb resposta binària.

- Amb quins arguments s'han presentat en campanya els partidaris del Sí i del No?

La campanya del Better Together ha jugat dues cartes per intentar convèncer els votants escocesos que el seu futur és més segur si continuen dins el Regne Unit. D'una banda ha ofert una millora competencial significativa per l'autogovern d'Escòcia i alhora s'ha servit dels arguments de la por i la incertesa que provocaria apostar per un procés d'independència. Per als promotors de l'unionisme votar Sí equival a un pas endavant vers un camí desconegut, ple d'obstacles i dificultats econòmiques, i un aïllament de la comunitat internacional. Malgrat els molts esforços que hi ha hagut per part de personatges coneguts de la cultura, les ciències i els esports al Regne Unit per enviar missatges positius en favor dels vincles que uneixen als escocesos amb la resta de britànics, la mobilització pel No ha estat percebuda com una campanya basada en arguments de caire negatiu i sovint ha caigut en un discurs paternalista que ha estat criticat, fins i tot, per partidaris d'aquest camp.

El bloc del Sí presenta la independència com una clara oportunitat de crear un nou estat "més net, pròsper i solidari". Una part dels missatges de campanya han tingut molt a veure amb els arguments en favor de gestionar "els recursos" escocesos de manera més eficient, i posar fi al control "londinenc" sobre els afers propis. En relació a la continuïtat d'Escòcia dins la Unió Europea, el bloc sobiranista defensa una visió pragmàtica inspirada en la idea que el territori escocès en tant que part integrant de la Unió continuaria formant-ne part després de la secessió o trobaria un fàcil encaix de ràpid retorn. A més, el govern escocès ha posat en dubte les promeses de més autogovern formulades les últimes setmanes des de Downing Street, a mesura que les enquestes d'intenció de vot s'acostaven a un empat tècnic. La campanya ha estat dominada pel debat sobre el manteniment de la lliura esterlina, el gas i el petroli, les bases militars, el futur de les pensions i la viabilitat d'Escòcia com a estat independent. En canvi, la lleialtat a la corona britànica ha quedat fora de la discussió i la monarquia d'Isabel II hi ha correspost mantenint la neutralitat durant tota la campanya.

- Quines conseqüències polítiques pot tenir el referèndum en la política britànica?

Una hipotètica independència d'Escòcia podria tenir un efecte polític en el País de Gal·les, territori també tradicionalment laborista allunyat del gir conservador dels últims anys i de l'emergència nacionalista anglesa i euroescèptica que representa el UKIP. El nou escenari podria afavorir un augment del nacionalisme gal·lès. També caldria veure l'evolució del laborisme en aquest nou i hipotètic escenari. Els votants laboristes a Escòcia han tingut fins ara la força política per decantar la balança en favor d'una o altra opció. Però la convocatòria del referèndum escocès ha tensat les bases laboristes que, a les dues bandes del mur d'Adrià, se senten desconcertades i, en el cas particular escocès, una part d'aquest electorat ha optat per alinear-se en favor del Sí.

Anglaterra, per la seva banda, podria veure's temptada d'iniciar un replegament en ella mateixa amb implicacions dins i fora del Regne Unit. Una hipotètica independència d'Escòcia podria trencar el partit de David Cameron, on una part dels seus diputats podria optar per escoltar amb més predisposició encara els cants de sirena que constantment arriben des del partit de Farage i deixar més debilitat el front dels partidaris de mantenir el Regne Unit dins la Unió Europea. Finalment, el referèndum amenaça la carrera política de David Cameron, que pels seus votants i per una part important del país es podria convertir en l'home que va perdre Escòcia. A mesura que el Sí ha escalat posicions en les enquestes, han anat augmentant també les veus que acusen al primer ministre britànic de no haver calculat bé els riscos del procés.

- La transcendència internacional i europea d'aquest referèndum

La Unió Europea també mira cap a Escòcia contenint la respiració. Les institucions comunitàries han optat per mantenir fins avui un perfil polític baix i limitar-se a argumentacions jurídiques sobre els processos d'adhesió que determinen els Tractats actuals. Sobretot després d'unes dures declaracions del president de la Comissió Europea, José Manuel Durao Barroso, a la cadena BBC alertant de les dificultats per tornar a entrar a la UE, que van despertar el rebuig de partidaris del Sí i del No. A més, la Comissió es va oferir a pronunciar-se oficialment sobre l'impacte legal d'una possible secessió d'un territori part d'un estat membre si un govern de la UE ho demanava formalment a la institució, i fins avui ni el govern britànic ni cap altre han demanat oficialment a Brussel·les la seva opinió. Els nacionalistes escocesos s'han afanyat des del primer moment a dir que eren favorables a mantenir el seu territori dins la UE i, amb la boca més petita, de l'OTAN –sense míssils-; Londres, en canvi, ha posat en qüestió aquesta continuïtat. Caldrà veure si Escòcia vota Sí quin seria el nou posicionament de la Unió Europea. Brussel·les és conscient de la transcendència que el referèndum escocès pot tenir en altres territoris de la Unió com Catalunya, que viu un procés similar, però encara amb els horitzons polítics menys clars i amb molts més interrogants.